

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЗЕМСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПОЛТАВЩИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Вивчення досвіду формування та розвитку земської освіти є важливим із точки зору соціально-економічного, суспільного та культурного розвитку. Зі скасуванням кріпосного права в 1861 році царським урядом було проведено ряд буржуазних реформ, що охопили основні галузі суспільства. Одним із наслідків цих реформ стало створення в 1864 році земств, які стали об'єктом дослідження, вивчення та аналізу багатьох науковців, педагогів і вчених. Але поряд із тим, вивчення наукових й історичних джерел, показує недостатню висвітленість проблеми формування та становлення земської освіти на регіональному рівні.

Зазначимо, що земствам, які вперше з'являються в 1865 році, в тому числі і в Полтавській губернії, було дозволено проводити господарську, соціальну та освітню діяльність, вони могли засновувати початкові, середні та професійні школи [4]. Разом із тим треба відзначити, що фінансування з боку уряду та земств початкової освіти було мізерним, тому сільські громади витрачали до 45% своїх коштів на утримання приміщень земських шкіл, зарплату вчителів та придбання підручників.

Станом на 1871 рік у Полтавській губернії налічувалося лише 48 земських навчальних закладів, у 1887 році – їх кількість зросла в 13 разів, у 1895 році – їх вже було 736 установ, а в 1916 – 1773. Поряд із тим зросла і кількість учнів земських шкіл [1].

Будинки земських шкіл Полтавської губернії споруджувалися за проектами земських інженерів та техніків. У типологічному значенні за основу були взяті плани, розроблені архітектором М.Ю. Лермонтовим для

Ярославського земства, який у свою чергу створив їх за зразком планів фінських архітекторів [5, с. 289]. Планування цих шкіл повністю підпорядковано функціональній доцільності; вони мали чітке зонування на учбову, рекреаційну, житлову та господарську зони. Також у будівлях таких шкіл було передбачено можливість об'єднання декількох класів в одне велике приміщення, де проводилися збори або святкування.

У 1912 році серію земських шкіл було створено художником О. Г. Сластіоном. Треба відзначити, що О. Г. Сластіон розробив одно-, двох-, трьох- та чотирьох-комплектні школи, перші два типи із яких мали асиметричну об'ємно-просторову композицію, а два останніх – симетричну.

Треба зазначити, що найбільшій увазі земства приділяли розвитку початкової освіти, навчання в школах було безкоштовним, але поряд з тим переважна більшість початкових шкіл не давала права вступу до середніх навчальних закладів [6].

Середні освітні заклади (гімназії та професійні училища) стояли на щабель вище в порівнянні з початковими школами. А от вищі навчальні заклади на території полтавської губернії до 1917 року так і не були відкриті, але усвідомлюючи важливість забезпечення енциклопедичності освіти, земства надавали матеріальну допомогу на їх відкриття [6].

Отже, наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття склалися суспільно-політичні та економічні передумови для розвитку земської освіти на Полтавщині, що призвело до розширення мережі земських початкових шкіл, створення середніх навчальних закладів.

Література:

- 1. Жук В. Н. Наш рідний край: з історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період [збірник] / В. Н. Жук, Т. П. Пустовіт. – Полтава, 1991. – №12. – 87 с.*
- 2. Кікто С. Становлення земських навчальних закладів Полтавщини (кінець ХІХ – початок ХХ століть). / Кікто С. // Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 2. – С. 140–145. –
Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pena_2012_2_26.pdf.*
- 3. Комлев А.А. Типологические аспекты архитектурного проектирования сельских земских школ в Саратовской губернии в конце ХІХ – в начале ХХ века / А.А. Комлев // Вестник Саратовского государственного технического университета: научно-технический журнал. – Саратов, 2007. – №2 (24) Выпуск 1. – С. 124 – 127.*
- 4. Мінц М.О. Земські початкові школи На Півдні України в 60 – 70 роках ХІХ*

століття / Мінц М.О. // Наукові праці: зб. наук пр. – М., 2005. – Сер. Педагогіка. – Вип.

29: т. 42. – С. 151 – 158.

5. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В. Кудрицького. – К.:

«УРЕ» ім. М.П. Бажана, 1992. – 1024 с.

6. Сахній М. Зародження земської освіти на Лівобережній Україні в другій

половині XIX – на початку XX століть. – Режим доступу:

<http://elibrary.nubip.edu.ua/10510/1/11sm.pdf>. – 06.07.2014.

7. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн / Упорядник З.В. Мойсеєнко- Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 377 с.